

บทที่ 6

บทสรุป

1. ลักษณะของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2475

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2475 ร่างขึ้นด้วยความประนีประนอมกันระหว่างพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวและคณะราษฎร เนื่องจากพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงไม่เห็นด้วยกับหลักการในพระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พุทธศักราช 2475 ซึ่งนายปรีดี พนมยงค์ ได้ร่างขึ้นเพราะหลักการในพระราชบัญญัติดังกล่าวไม่สอดคล้องกับหลักการในระบอบประชาธิปไตยเท่าใดนัก อีกทั้งไม่ยกย่องสถาบันพระมหากษัตริย์เท่าที่ควร

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2475 มีลักษณะผสมผสานกันระหว่างแนวความคิดรัฐธรรมนูญของประเทศตะวันตกกับพระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พุทธศักราช 2475 กล่าวคือ แนวความคิดพื้นฐานของรัฐธรรมนูญวางอยู่บนหลักความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญ รับรองอำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชน มีการแบ่งแยกอำนาจและการควบคุมตรวจสอบการใช้อำนาจ และมีการรับรองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนไว้ในรัฐธรรมนูญ อย่างไรก็ตาม ได้มีแนวความคิดตามที่ปรากฏในพระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พุทธศักราช 2475 ด้วย ซึ่งหลักการที่สำคัญคือ โครงสร้างของรัฐสภาที่เป็นแบบสภาเดียวแต่มีสมาชิก 2 ประเภทคือ สมาชิกประเภทที่ 1 ที่มาจากการเลือกตั้งของประชาชน และสมาชิกประเภทที่ 2 ที่มาจากการแต่งตั้งโดยพระมหากษัตริย์ และการแบ่งระยะเวลาการปกครองออกเป็น 3 สมัย ซึ่งอยู่บนเงื่อนไขที่ว่าจนกว่าราษฎรจะจบการศึกษาชั้นประถมศึกษาเกินกว่ากึ่งหนึ่งแต่อย่างช้าไม่เกิน 10 ปี จึงจะมอบอำนาจการปกครองให้แก่ประชาชนโดยยกเลิกสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทแต่งตั้ง

เมื่อพิจารณารูปแบบของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2475 โดยดูจากโครงสร้างและกระบวนการในการใช้อำนาจแล้วจะเห็นว่า มีลักษณะเป็นรัฐธรรมนูญ 2 ฉบับที่ซ้อนกันอยู่ กล่าวคือ ฉบับแรกจะมีโครงสร้างและกระบวนการในการใช้อำนาจตามที่ปรากฏในบทเฉพาะกาล ซึ่งมีลักษณะสงวนอำนาจไว้ให้กับผู้ที่มีอำนาจทางการเมืองในขณะนั้น ซึ่งก็คือคณะราษฎรนั่นเอง การกำหนดเงื่อนไขเวลาว่าจนกว่าราษฎรมีสติหรือออกเสียงเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจะจบการศึกษาประถมศึกษาสามัญมากกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนทั้งหมด แต่อย่างช้าไม่เกิน 10 ปี ราษฎรจะมีสิทธิเลือกสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั้งหมดนั้น เป็นการกำหนดระยะเวลาเพื่อคณะราษฎรจะได้วางรากฐานการปกครองให้เป็นไปตามที่ตนต้องการ อีกทั้งยังเป็นการวางรากฐานอำนาจทางการเมืองให้แก่คณะตนด้วย ส่วนฉบับที่ 2 จะมีโครงสร้างและกระบวนการในการใช้

อำนาจตามที่ปรากฏในบทบัญญัติรัฐธรรมนูญนั่นเอง ซึ่งในส่วนของการใช้อำนาจของผู้มีอำนาจทางการเมืองจะถูกนำมาใช้เมื่อสิ้นกำหนดระยะเวลาตามที่กำหนดไว้ในบทเฉพาะกาลแล้ว ซึ่งในการใช้บังคับรัฐธรรมนูญฉบับนี้บทเฉพาะกาลได้ถูกนำมาใช้ตลอดระยะเวลาที่ใช้รัฐธรรมนูญนี้ เนื่องจากได้มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญให้ขยายเวลาจาก 10 ปี เป็น 20 ปี ในสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ซึ่งรูปแบบของการมีรัฐธรรมนูญโดยมีบทเฉพาะกาลนี้ได้ปรากฏครั้งแรกในร่างรัฐธรรมนูญที่นายอาร์ กียอง ได้จัดทำเสนออนุกรรมการร่างรัฐธรรมนูญในคราวร่างรัฐธรรมนูญฉบับนี้ จึงเป็นที่เชื่อได้ว่าอนุกรรมการร่างรัฐธรรมนูญได้นำรูปแบบดังกล่าวมาปรับใช้กับรัฐธรรมนูญฉบับนี้ด้วย

หลักการสำคัญของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2475 คือ การกำหนดรูปแบบการปกครองแบบรัฐสภา (Parliamentary system of Government) โดยมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขของรัฐ ทรงใช้อำนาจนิติบัญญัติโดยคำแนะนำและยินยอมของสภาผู้แทนราษฎร ทรงใช้อำนาจบริหารทางคณะรัฐมนตรี และทรงใช้อำนาจตุลาการทางศาล ส่วนผู้ใช้อำนาจนิติบัญญัติได้แก่รัฐสภาซึ่งมีเพียงสภาเดียวคือสภาผู้แทนราษฎร ประกอบด้วยสมาชิกซึ่งราษฎรเป็นผู้เลือกตั้งขึ้น แต่ได้มีบทเฉพาะกาลกำหนดว่า เมื่อราษฎรผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรยังมีการศึกษาไม่จบประถมศึกษาสามัญมากกว่าครึ่งหนึ่งของจำนวนราษฎรทั้งหมดและอย่างช้าไม่เกินสิบปี นับแต่วันใช้พระราชบัญญัติการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พุทธศักราช 2475 ให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประกอบด้วยสมาชิกสองประเภท คือ สมาชิกประเภทที่ 1 มาจากการเลือกตั้งของราษฎร และสมาชิกประเภทที่ 2 ซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงตั้งขึ้น โดยสมาชิกประเภทที่ 2 นี้ให้อยู่ในตำแหน่งตลอดระยะเวลาที่ใช้บทเฉพาะกาลโดยไม่ต้องมีการเลือกใหม่ สำหรับอำนาจหน้าที่ของสภาผู้แทนราษฎรคือ การตราพระราชบัญญัติและควบคุมการบริหารราชการแผ่นดินของฝ่ายบริหาร ไม่ว่าจะเป็นการตั้งกระทรวงรัฐมนตรีลงมติไว้วางใจรัฐมนตรีเป็นรายบุคคลหรือทั้งคณะ และผู้ใช้อำนาจบริหารคือคณะรัฐมนตรีซึ่งมาจากการแต่งตั้งของพระมหากษัตริย์ในฐานะที่พระองค์เป็นประมุขของฝ่ายบริหาร โดยผู้ที่จะดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีได้จะต้องเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือผู้มีความรู้ความชำนาญเป็นพิเศษซึ่งอาจดำรงตำแหน่งทางการเมืองได้ สำหรับอำนาจหน้าที่ของคณะรัฐมนตรีได้แก่ การบริหารราชการแผ่นดินโดยรับผิดชอบต่อสภาผู้แทนราษฎร ในขณะที่เดียวกันฝ่ายบริหารก็มีอำนาจควบคุมตรวจสอบฝ่ายนิติบัญญัติได้โดยการยุบสภาผู้แทนราษฎร

ส่วนการรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชนตามรัฐธรรมนูญนั้น รัฐธรรมนูญฉบับนี้ถือเป็นรัฐธรรมนูญฉบับแรกที่ได้รับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชนไว้เป็นลายลักษณ์อักษร ซึ่งความหมายและสถานภาพของของสิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญจัดอยู่ในลักษณะที่รัฐเป็นผู้กำหนดขอบเขตและเงื่อนไขของสิทธิและเสรีภาพของบุคคล และเป็นการรับรองสิทธิและเสรีภาพอย่างกว้าง ๆ “ภายใต้บังคับแห่งกฎหมาย” กล่าวคือ สิทธิและเสรีภาพของประชาชนย่อมได้รับการรับรองคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญ แต่สามารถมีกฎหมายมาจำกัดสิทธิและเสรีภาพของประชาชนได้

2. การบังคับใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2475

สำหรับการบังคับใช้รัฐธรรมนูญฉบับนี้ ในรัชสมัยที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเป็นประมุขของรัฐ พระองค์ได้พยายามเข้ามาประทับประคองการบริหารราชการแผ่นดิน ในฐานะที่ทรงเป็นประมุขของฝ่ายบริหาร ซึ่งภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ความสัมพันธ์ของพระองค์กับคณะราษฎรไม่ปรากฏความขัดแย้งอย่างปรากฏชัด เนื่องจากคณะราษฎรต้องการให้การเปลี่ยนแปลงการปกครองนี้ได้รับการยอมรับจากทุกฝ่ายทั้งพระบรมวงศานุวงศ์ ขุนนาง ข้าราชการ และประชาชน ซึ่งศูนย์รวมจิตใจของประชาชนชาวไทยคือพระมหากษัตริย์ ดังนั้น ถ้าการเปลี่ยนแปลงการปกครองนี้พระมหากษัตริย์ยอมรับจะช่วยลดความขัดแย้งระหว่างคณะราษฎรกับบุคคลฝ่ายอื่น ๆ ได้ คณะราษฎรจึงพยายามประนีประนอมกับพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ไม่ว่าจะเป็นการตั้งพระยามโนปกรณนิติธาดาเป็นนายกรัฐมนตรี การจัดให้มีการจัดทำรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ โดยให้รัฐธรรมนูญฉบับแรกที่คณะราษฎรจัดทำขึ้นเป็นเพียงฉบับชั่วคราว ซึ่งอนุกรรมการร่างรัฐธรรมนูญส่วนใหญ่ประกอบด้วยขุนนางและข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ เนื้อหาสาระของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2475 ก็ได้มีการประนีประนอมกันระหว่างหลักการในรัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราวและแนวความคิดของรัฐธรรมนูญตะวันตก โดยเฉพาะหลักการในระบบรัฐสภาของประเทศอังกฤษตามพระราชประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งทำให้รัฐธรรมนูญฉบับนี้สอดคล้องกับระบบการปกครองในระบบประชาธิปไตยมากขึ้น และในการร่างรัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้มีการแก้ไขตามพระราชประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวหลายประการด้วย อีกทั้งพระองค์ยังทรงมีส่วนช่วยเหลือและให้คำแนะนำในการบริหารราชการแผ่นดินกับรัฐบาลด้วย

ภายหลังการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2475 เมื่อพระยามโนปกรณนิติธาดามีความขัดแย้งกับคณะราษฎรบางกลุ่มจนเป็นเหตุให้มีการปิดสภาผู้แทนราษฎรและรอกการใช้รัฐธรรมนูญบางมาตราและมีกรณีกบฏบวรเดชเกิดขึ้น การประนีประนอมกันระหว่างพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวกับคณะราษฎรได้ลดน้อยลง พระองค์ได้ยับยั้ง (veto) ร่างกฎหมายหลายฉบับ เนื่องจากเป็นการลดพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ให้น้อยลง ซึ่งพระราชอำนาจในการยับยั้งร่างกฎหมายนี้โดยหลักแล้วพระมหากษัตริย์จะไม่นิยมใช้ เพราะโดยหลักถ้าพระองค์ทรงใช้พระราชอำนาจนี้แสดงว่าความคิดเห็นของสภาผู้แทนราษฎรและคณะรัฐมนตรีไม่ตรงกัน ซึ่งทางออกก็คือคณะรัฐมนตรีควรลาออกจากตำแหน่งหรือยุบสภาเสียเพื่อให้ประชาชนเป็นผู้ตัดสิน แต่การยับยั้งร่างกฎหมายของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวกลับเป็นกรณีที่พระองค์ทรงขัดแย้งกับสภาผู้แทนราษฎรและคณะรัฐมนตรี เพราะร่างกฎหมายที่พระองค์ทรงยับยั้งล้วนเป็นร่างพระราชบัญญัติที่ฝ่ายบริหารเสนอมาทั้งสิ้น และสภาผู้แทนราษฎรก็เห็นชอบกับร่างกฎหมายดังกล่าวด้วย นอกจากนี้ พระองค์ยังมีความขัดแย้งกับคณะรัฐบาล เนื่องจากในเรื่องใดที่พระองค์เห็นว่าเป็นการกระทบกระเทือนต่อความปลอดภัยของ

ประเทศชาติและประชาชน พระองค์จะทรงแนะนำตักเตือนคณะรัฐบาลในฐานะที่พระองค์เป็น
ประมุขของฝ่ายบริหาร แต่คณะรัฐบาลกลับไม่ประนีประนอมกับพระองค์ ความขัดแย้งดังกล่าว
เป็นเหตุให้พระองค์ทรงสละราชสมบัติ

เมื่อพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสละราชสมบัติและพระบาทสมเด็จพระ
พระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดลได้ขึ้นครองราชย์สืบต่อมา สถาบันพระมหากษัตริย์ก็ไม่มีบทบาท
ในการเหนี่ยวรั้งการใช้อำนาจของฝ่ายบริหารอีก เนื่องจากตลอดระยะเวลาที่มีการใช้รัฐธรรมนูญ
ฉบับนี้พระองค์ยังทรงพระเยาว์และศึกษาต่ออยู่ต่างประเทศ จึงต้องมีการแต่งตั้งผู้สำเร็จราชการ
แทนพระองค์ ซึ่งในการแต่งตั้งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์นั้น ในระยะแรกได้คัดเลือกจากผู้ที่
มีความใกล้ชิดคุ้นเคยกับคณะราษฎรและไม่คัดค้านการกระทำของคณะราษฎร ต่อมา การแต่งตั้ง
ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ได้มีเรื่องทางการเมืองเข้าเกี่ยวข้อง ในกรณีการแต่งตั้งนายปรีดี
พนมยงค์ เป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ และท้ายที่สุดนายปรีดี พนมยงค์ ในฐานะผู้สำเร็จ
ราชการแทนพระองค์ก็เข้ามามีบทบาทในทางการเมืองด้วย ซึ่งการแต่งตั้งและบทบาทของผู้สำเร็จ
ราชการแทนพระองค์นี้ เป็นเพียงกลไกที่ทำให้การกระทำของฝ่ายบริหารถูกต้องตามรัฐธรรมนูญ
เท่านั้น ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ไม่มีอำนาจในการเหนี่ยวรั้งการใช้อำนาจของฝ่ายบริหาร
และในบางสมัยฝ่ายบริหารไม่เห็นความสำคัญของผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ด้วย เช่น กรณี
จอมพล ป. พิบูลสงคราม ไม่ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการในกรณีการแต่งตั้งประธานและ
รองประธานสภาผู้แทนราษฎร

สำหรับความสัมพันธ์ระหว่างฝ่ายนิติบัญญัติและฝ่ายบริหารนั้น เนื่องจากสมาชิกสภา
ผู้แทนราษฎรประกอบไปด้วยสมาชิก 2 ประเภท คือ สมาชิกประเภทที่ 1 มาจากการเลือกตั้งของ
ประชาชน และสมาชิกประเภทที่ 2 มาจากการแต่งตั้งของพระมหากษัตริย์ ซึ่งผู้ที่มีอำนาจในการ
แต่งตั้งที่แท้จริงคือคณะรัฐบาล และผู้ที่มีบทบาทในคณะรัฐบาลในขณะนั้นก็คือ คณะราษฎรนั่นเอง
สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ 2 ส่วนใหญ่จึงเป็นพรรคพวกของคณะราษฎรและไม่เป็น
ปรปักษ์กับคณะราษฎร และเกือบตลอดระยะเวลาที่ใช้รัฐธรรมนูญฉบับนี้ นายกรัฐมนตรีซึ่งเป็น
ผู้นำของรัฐบาลก็คือผู้ที่มีบทบาทสำคัญในคณะราษฎร เช่น พระยาพหลพลพยุหเสนา จอมพล ป.
พิบูลสงคราม จึงอาจกล่าวได้ว่า สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ 2 และคณะรัฐบาลแทบเป็น
บุคคลกลุ่มเดียวกันนั่นเอง และส่วนใหญ่ล้วนเป็นข้าราชการประจำส่วนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร
ประเภทที่ 1 ซึ่งมาจากการเลือกตั้งของประชาชนก็มีบทบาททางการเมืองเฉพาะในสมัยรัฐบาล
พระยาพหลพลพยุหเสนาเท่านั้น โดยในช่วงระยะเวลาดังกล่าวสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร
โดยเฉพาะสมาชิกประเภทที่ 1 ได้มีบทบาทในการควบคุมตรวจสอบการทำงานของรัฐบาล
มีการตั้งกระทู้ถามและเสนอญัตติเพื่อขอเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจรัฐบาลหลายครั้ง แม้ว่าญัตติที่
ขอเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจรัฐบาลส่วนใหญ่จะมีลักษณะเป็นเพียงกระทู้ถามเท่านั้นก็ตาม แต่ใน
สมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม บทบาทของสมาชิกประเภทที่ 1 แทบจะไม่มีเลย เนื่องจาก
รัฐบาลได้ใช้อำนาจเด็ดขาดในการปราบปรามบุคคลที่เป็นปรปักษ์ทางการเมืองกับคณะรัฐบาล
และมีการลงโทษอย่างรุนแรง ซึ่งผู้ที่ถูกปราบปรามก็มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรด้วย อีกทั้ง

ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 รัฐบาลยังได้ใช้อำนาจของฝ่ายบริหารตามกฎหมายการศึกษาในการครอบงำฝ่ายนิติบัญญัติ ด้วยเหตุต่าง ๆ เหล่านี้เป็นผลให้การถ่วงดุลย์อำนาจระหว่างฝ่ายนิติบัญญัติและฝ่ายบริหารไม่ค่อยมีผลในทางปฏิบัติมากนักและคณะรัฐบาลมักใช้อำนาจเหนือสภาผู้แทนราษฎรเสมอ ประกอบกับตามรัฐธรรมนูญฉบับนี้ยังไม่มีการจัดตั้งพรรคการเมือง ดังนั้น เมื่อมีการยุบสภาผู้แทนราษฎรเพื่อคืนอำนาจในการตัดสินใจมาให้ประชาชนตามหลักการปกครองในระบบรัฐสภาว่าประชาชนเห็นด้วยกับคณะรัฐบาลหรือไม่จึงไม่มีผลในทางปฏิบัติ กระบวนการต่าง ๆ ที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญจึงเป็นเพียงกระบวนการที่ทำให้ถูกต้องตามที่รัฐธรรมนูญวางไว้เท่านั้น ไม่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการปกครองในระบบรัฐสภาที่มุ่งจะให้มีการตรวจสอบและควบคุมอำนาจกันระหว่างฝ่ายนิติบัญญัติและฝ่ายบริหาร

สำหรับการรับรองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนในระหว่างที่ประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้มีการออกกฎหมายหลายฉบับที่เป็นการขัดต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชน สิทธิเสรีภาพที่ได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายจึงเป็นความคุ้มครองตามนามธรรมเท่านั้น และมีข้อสังเกตว่า กฎหมายที่กล่าวมาข้างต้นนั้นนอกจากจะขัดกับสิทธิและเสรีภาพของประชาชนแล้วยังแสดงให้เห็นว่าการตรากฎหมายดังกล่าวเป็นไปเพื่อผลประโยชน์ทางการเมืองของผู้มีอำนาจในขณะนั้น เพื่อกำจัดผู้ที่มีความคิดเห็นทางการเมืองที่เป็นปรปักษ์กับฝ่ายตน โดยมาตรการส่วนใหญ่ตามกฎหมายที่กล่าวมานั้นมักจะทำให้อำนาจแก่ฝ่ายบริหารหรือรัฐบาลเป็นอันมาก อันแสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของฝ่ายบริหารในการควบคุมฝ่ายนิติบัญญัติและความร่วมมือกันของฝ่ายนิติบัญญัติและฝ่ายบริหารในการที่พยายามรักษาอำนาจทางการเมืองของพวกเขาไว้ อันเป็นการอาศัยช่องว่างของกฎหมายเพื่อประโยชน์ในการใช้อำนาจโดยพลการของตน

ดังนั้น เมื่อพิจารณาบทบัญญัติรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2475 และการบังคับใช้รัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าวแล้ว จะเห็นว่า

1. การกำหนดรูปแบบรัฐสภาตามรัฐธรรมนูญฉบับนี้มีลักษณะเป็นรัฐสภาแบบดั้งเดิม (Classical Parliamentary System) ที่มีโครงสร้างและกลไกไม่ซับซ้อน พัฒนาการทางการเมืองของรูปแบบรัฐสภาแบบนี้จึงขึ้นอยู่กับบริบททางการเมืองเป็นสำคัญ
2. ระบบรัฐสภาตามบทบัญญัติรัฐธรรมนูญมีลักษณะเป็นรัฐสภาแบบอำนาจคู่ (Dualist) ซึ่งสภาผู้แทนราษฎรมาจากการเลือกตั้งของประชาชน ส่วนคณะรัฐมนตรีมาจากการแต่งตั้งของพระมหากษัตริย์ในฐานะที่พระองค์เป็นประมุขของฝ่ายบริหาร คณะรัฐมนตรีจึงต้องรับผิดชอบต่อพระมหากษัตริย์ ในขณะที่เดียวกัน ต้องรับผิดชอบต่อสภาผู้แทนราษฎรด้วย แต่ในความเป็นจริงในสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้นแม้ว่าพระองค์จะทรงแต่งตั้งคณะรัฐมนตรีก็ตาม แต่เป็นการแต่งตั้งตามที่ฝ่ายนิติบัญญัติเสนอชื่อ และแม้ว่าพระองค์จะพยายามให้คำแนะนำ ตักเตือนรัฐบาลในเรื่องต่าง ๆ ของรัฐบาลแต่ก็ไม่เป็นผล เนื่องจากฝ่ายนิติบัญญัติและฝ่ายบริหารโดยส่วนใหญ่แล้วเป็นบุคคลกลุ่มเดียวกัน ฝ่ายบริหารไม่รับผิดชอบต่อทางการเมืองต่อพระมหากษัตริย์ และเห็นว่าพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขในทางรูปแบบเท่านั้น ระบบรัฐสภาในความเป็นจริงจึงเป็นแบบอำนาจเดี่ยว และเมื่อสิ้นสุทธรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวแล้ว

สถาบันพระมหากษัตริย์ก็ไม่มีบทบาทในการเหนี่ยวรั้งอำนาจกับฝ่ายบริหารอีก บทบาทของผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ก็เป็นไปตามกลไกที่รัฐธรรมนูญกำหนดไว้ ระบบรัฐสภาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดลจึงเป็นแบบอำนาจเดี่ยวเช่นเดียวกัน ดังนั้น ระบบรัฐสภาจึงไม่เป็นไปตามแนวทางที่รัฐธรรมนูญได้วางเอาไว้

3. ความสัมพันธ์ระหว่างฝ่ายนิติบัญญัติและฝ่ายบริหารตามที่ปรากฏในรัฐธรรมนูญ มีลักษณะเป็นการตรวจสอบและถ่วงดุลย์อำนาจกันตามรูปแบบการปกครองในระบบรัฐสภา แม้ว่าบทบัญญัติรัฐธรรมนูญจะกำหนดให้มีสมาชิก 2 ประเภท คือ สมาชิกประเภทที่ 1 ซึ่งมาจากการเลือกตั้ง และสมาชิกประเภทที่ 2 ที่มาจากการแต่งตั้งโดยพระมหากษัตริย์ก็ตาม แต่ในขณะที่มีการร่างรัฐธรรมนูญ ประธานอนุกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ (พระยามโนปกรณนิติธาดา) ได้ตกลงกับพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวว่าจะให้พระองค์มีส่วนร่วมในการคัดเลือกสมาชิกประเภทที่ 2 ด้วย เพื่อให้สมาชิกประเภทที่ 2 สามารถปฏิบัติหน้าที่เป็นที่เล็งของสมาชิกประเภทที่ 1 ตามเจตนารมณ์ที่คณะอนุกรรมการร่างรัฐธรรมนูญได้ตกลงไว้ อย่างไรก็ตาม เมื่อมีการบังคับใช้รัฐธรรมนูญผู้มีบทบาทในการคัดเลือกสมาชิกประเภทที่ 2 คือ รัฐบาลหรือฝ่ายบริหารซึ่งมีบทบาทในคณะรัฐบาลในขณะนั้น ได้แก่ คณะราษฎร นั่นเอง โดยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวไม่มีส่วนร่วมในการคัดเลือกแต่อย่างใด ส่วนความสัมพันธ์ระหว่างสภาผู้แทนราษฎรกับคณะรัฐบาลนั้น คณะรัฐบาลได้มีบทบาทในการใช้อำนาจเหนือฝ่ายนิติบัญญัติเสมอ แม้สมาชิกประเภทที่ 1 ที่มาจากการเลือกตั้งจะพยายามแสดงบทบาทในการควบคุมการบริหารราชการแผ่นดินของฝ่ายบริหารโดยเฉพาะในสมัยรัฐบาลพระยาพหลพลพยุหเสนาก็ตาม แต่สมาชิกประเภทที่ 2 กลับให้การสนับสนุนฝ่ายบริหาร จึงทำให้ฝ่ายนิติบัญญัติต้องอยู่ภายใต้การควบคุมของฝ่ายบริหาร

4. วัตถุประสงค์ของการจัดทำรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2475 คือ เพื่อปูฐานการปกครองในระบบประชาธิปไตยให้เกิดขึ้นในประเทศไทย โดยมีบทบัญญัติที่พยายามจะประคับประคองให้รัฐธรรมนูญฉบับนี้สามารถพัฒนาให้บรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าวได้ แม้ว่าประชาชนจะไม่มีความพร้อมก็ตาม เช่น การแต่งตั้งสมาชิกประเภทที่ 2 เพื่อให้เป็นสภาที่เล็งของสมาชิกประเภทที่ 1 แต่ในความเป็นจริง คณะราษฎรกลับใช้รัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าวในการสร้างฐานอำนาจทางการเมืองให้เกิดขึ้นกับคณะตน ไม่ว่าจะโดยการแต่งตั้งสมาชิกประเภทที่ 2 ซึ่งส่วนใหญ่เป็นพรรคพวกของตน หรือใช้อำนาจบริหารในการครอบงำฝ่ายนิติบัญญัติและกำจัดศัตรูทางการเมืองของตน รวมทั้งจำกัดสิทธิและเสรีภาพของประชาชนด้วย อย่างไรก็ตาม ความสัมพันธ์ระหว่างคณะราษฎรด้วยกันเองนั้นได้มีความขัดแย้งกันเรื่อยมา เนื่องจากคณะราษฎรไม่ได้มีอุดมการณ์ร่วมกันในการเปลี่ยนแปลงการปกครองอย่างแท้จริงมาตั้งแต่แรก

จึงเห็นได้ว่า เหตุการณ์ทางการเมืองที่เกิดขึ้นในระหว่างที่ใช้รัฐธรรมนูญฉบับนี้มีส่วนทำให้การบังคับใช้รัฐธรรมนูญไม่บรรลุวัตถุประสงค์ของการปกครองในระบบรัฐสภา ซึ่งต้องการให้มีการตรวจสอบและถ่วงดุลย์อำนาจระหว่างฝ่ายนิติบัญญัติและฝ่ายบริหาร และคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนตามรัฐธรรมนูญ อันแสดงให้เห็นว่าบริบททางการเมืองที่เกิดขึ้นในระหว่างการบังคับใช้รัฐธรรมนูญมีอิทธิพลที่จะทำให้รัฐธรรมนูญพัฒนาไปในทิศทางที่ไม่สอดคล้องกับ

เจตนารมณ์ของรัฐธรรมนุญได้ อย่างไรก็ตาม ถือได้ว่ารัฐธรรมนุญฉบับนี้เป็นจุดเริ่มต้นในการพัฒนาระบบประชาธิปไตยและปูพื้นฐานการปกครองในระบบรัฐธรรมนุญให้เกิดขึ้นในประเทศไทย

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย